

Zomer 2024

De Natuurkijker

Nieuwsblad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

Biodiversiteit in het weidelandschap - Mossencursus -
Vleermuizen in Amersfoort - Pissebedden - Bloedaal -
Mijn favoriete plek - Vogelverhalen Kees Quaadgras -
Boswilg en luizenhuisvesting - IVN-reactie zwembad
Hoogland - Vreemde paardenbloem - Werkgroepen
in beeld - Groene Agenda

beleef de natuur!

vereniging
voor veldbiologie

IVN-excursies zomer 2024

Zomeravondwandeling in het Monnikenbos

Datum: donderdagavond 25 juli, 19.00-21.00 uur
Startlocatie: hoek Zandlaan/Oude Leusderweg (de Zandlaan is een zijstraat van de Birkstraat)
Rolstoel: niet geschikt
Kosten: gratis, aanmelden niet nodig
Honden: kunnen niet mee

De gidsen van IVN-Amersfoort organiseren een zomeravondwandeling door het Monnikenbos. Tijdens onze wandeling staan we af en toe stil bij het gevarieerde landschap van hei, bos en stuifzand en de bijbehorende flora en fauna. Ook zal de (cultuur)historie van het gebied aan bod komen. Deze wandeling is niet geschikt voor mensen die slecht ter been zijn.

Langs nieuwe paden en oude wegen

Datum: zondag 18 augustus, 14.00-16.00 uur
Startlocatie: hoek Keesomstraat/Kamerlingh Onnesstraat, 3817 JZ Amersfoort
Rolstoel: niet geschikt
OV: bus 9 richting Leusderkwartier, halte Einsteinstraat
Kosten: gratis, aanmelden niet nodig
Honden: kunnen niet mee

Voordat Amersfoort tot bloei kwam, was Oud Leusden het handels- en religieuze centrum van deze streek. De kerktoren getuigt nog van dat rijke verleden. Oud-Leusden lag op een kruispunt van wegen. Enkele van deze oude verbindingroutes zijn nog steeds in gebruik. Vooral in de vorige eeuw zijn er nieuwe wegen bijgekomen, waardoor het gebied versnipperd is geraakt. Tunnels en viaducten zorgen nu voor verbinding van de oude structuren. Voor dieren zijn faunapassages aangelegd.

Langs oude paden ...

Tijdens deze excursie nemen de natuurgidsen u mee langs oude lanen en wegen van Nimmerdor en Den Treek. We lopen ook stukjes over nieuwe wegen, zoals de A28, die in de jaren zestig is aangelegd. Intussen krijgt u van alles te horen over de historie van de wegen die we bewandelen en over de landgoederen Nimmerdor en Den Treek.

En natuurlijk kijken we ook goed om ons heen naar wat er zoal in deze maand in de natuur is te beleven. De wandeling gaat afwisselend door bos en langs de bloeiende heide. Met wat geluk vinden we daar zonnedaauw en klokjesgentiaan.

Natuur in de wijk Bieshaar

Datum: zondag 15 september, 14.00-16.00 uur
Startlocatie: wij starten op Parkeerplaats Kraailandhof en staan bij Albert Heijn om jullie welkom te heten, adres: Kraailandhof 106
Rolstoel: geschikt
OV: vanaf Amersfoort Centraal station, buslijn vier
Kosten: gratis, aanmelden niet nodig
Honden: kunnen niet mee

Op zondag 15 september verzorgen IVN-gidsen een natuurexcursie in Hoogland, in de woonwijk Bieshaar. Woonwijk Bieshaar ligt in de driehoek Bunschooterstraat - Pastoor Pieckweg – Zevenhuizenstraat en werd in de jaren vijftig aangelegd op voormalig agrarisch gebied.

Wij kunnen op verschillende manieren kijken naar deze woonwijk en dat is wat wij gaan doen. Niet alleen naar de woningen met hun tuinen, maar ook naar de ontstaansgeschiedenis van deze wijk: van boerenland naar moderne woonwijk. Zo is ook de inpassing van sloten, de aanleg van vijvers en de groenstructuur bijzonder interessant. Bij het bewaren van bestaande en het aanleggen van nieuwe groenvoorzieningen is uitdrukkelijk rekening gehouden met de biodiversiteit. Hierdoor kon een combinatie ontstaan van 'wilde' natuur in deze door de mens ingerichte omgeving. U zult zelfs sequoia's tegen komen, en nog meer bijzondere natuurwaarden waar vaak ongemerkt aan voorbijgelopen wordt.

De wandeling is niet alleen bedoeld voor de bewoners van deze wijk, maar ook voor alle andere geïnteresseerden die al dan niet hun 'roots' in Hoogland hebben. We zijn benieuwd naar de verhalen over het Hoogland van vroeger.

Het zal u verrassen wat u in deze twee uurtjes te weten zult komen!

Meer informatie over deze excursies: via website <https://www.ivn.nl/amersfoort/> of mail naar natuur-excursies@ivnamersfoort.nl

De Natuurkijker

Redactioneel

Vlak voor de zomervakantie ploft ons extra, extra dikke zomernummer van de Natuurkijker op jullie deurmat. Als je je koffers al hebt gepakt of als je de complete kampeer-uitrusting al bij elkaar hebt gezocht, leg deze Natuurkijker dan op de grote stapel en lees alles als je weer terug bent. Maar blader bliksemsnel verder als je niet weggaat of als het nog even duurt voordat je de deur achter je dicht trekt.

In deze Natuurkijker zet IVN-biodiversiteitscoördinator Arno Kanters de schijnwerpers op de link tussen stikstof en het bodemleven. Paul Vriesekoop zet allerlei pissebedden in het zonnetje. Verder komen de franjestaart, boswilg en gescheurde paardenbloem, dopluis en lindenkopwants, meerkoet en fuut ruimschoots aan bod. En ook thujamos, driehoornmestkever, vroege bekerzwam en kostgangersboleet komen heel even langsvliegen.

We weten dat velen van jullie deze zomer met een camera op pad gaan. Daarom willen we maar liefst twee pagina's van het oktobernummer reserveren voor jullie mooiste natuurfoto's. Stuur je favoriete plaat naar redactie.natuurkijker@gmail.com. Alvast hartelijk dank en een heerlijke zomer toegewenst!

Kees de Heer, Demi Nijhuis, Olav-Jan van Gerwen & Paul Vriesekoop

Deadline volgend nummer

De volgende Natuurkijker verschijnt in oktober, met de groene agenda t/m december. De kopij moet binnen zijn voor half september, via email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Bij de voorplaat

Arie van den Bremer portretteerde de lindenkopwants, die in Nederland steeds vaker wordt gevonden dankzij klimaatveranderingen en dankzij ons gesleep met planten. Zie pagina 14.

Nieuwe logo's

Zowel IVN als KNNV Amersfoort hebben een nieuw logo gekregen. In het volgende nummer zullen we ze beide plaatsen.

2	IVN Excursies zomer 2024
4	Biodiversiteit terug in het weidelandschap
6	Groene Markt Landgoed Schothorst
7	Mossencursus Natuuracademie
8	Vleermuizen in Amersfoort
10	Pissebedden, achtergronden en hun rol
13	Terugblik IVN-weekend
14	Fotopagina Bloedaal
15	Mijn favoriete plek
17	Vogelverhalen Kees Quaadgras
18	Verslag IVN-excursie Diersporen
19	Boswilg en luizenhuisvesting
20	IVN-reactie locatie Zwembad Hoogland
21	Vreemde paardenbloem
23	Werkgroepen in beeld
24	Groene Agenda

De Natuurkijker is het gecombineerde blad van IVN en KNNV Amersfoort e.o. Redactie: Kees de Heer, Demi Nijhuis, Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop.

email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Het IVN en de KNNV hebben werkgroepen die zich bezig houden met onder andere vogels, planteninventarisaties, insecten, vleermuizen, natuurwandelingen, lezingen, cursussen, duurzaamheid, jeugd, ruimtelijke ordening en bomen knotten.

IVN | www.ivn.nl/amersfoort
Paul Vriesekoop, voorzitter
email: info@ivnamersfoort.nl

KNNV | www.knnv.nl/amersfoort
Arie van den Bremer, voorzitter a.i.
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl

Hoe krijgen we de biodiversiteit terug in het Nederlandse weidelandschap?

Door Arno Kanters

Als je door ons land rijdt, krijg je vaak, mits geen geluidswal het zicht belemmert, een wijds uitzicht over een weidelandschap. Groene velden zover het oog reikt. Wat misschien niet direct opvalt is dat ze tegenwoordig wel heel strak en egaal groen zijn. In tegenstelling tot de soort weide die in de jaren vlak na de oorlog ons land sierde en die prachtig is weergegeven op een schoolplaat van de illustrator Koekeek. Je mist de paardenbloemen, de madeliefjes, de klaver en water al zo meer in een kruidenrijk grasland groeide. Hiervoor in de plaats staat er in de weide een egale monocultuur van Engels raaigras, door de natuurliefhebber wel schamper 'grasfalt' genoemd.

IN DE WEIDE

Schaalvergroting

Het Engels raaigras-weiland paste in het beleid van de toenmalige minister van landbouw Sicco Mansholt. Een beleid van ruilverkaveling en schaalvergroting dat tot op de dag van vandaag wordt gevolgd (in zijn latere leven heeft de heer Mansholt nog geprobeerd om dit beleid om te keren toen bleek dat dit een heilloze weg was, maar de geest was uit de fles en herstel was politiek niet haalbaar). Momenteel is een weiland een gebied dat zodanig is ingericht dat het een maximale voeding levert voor het melkvee. Het melkvee op haar beurt zal dan ook weer voor een maximale hoeveelheid melk zorgen. Dus goed voor de productie van melk en vlees en daarmee een belangrijke bijdrage aan onze economie. Maar zoals nu blijkt een ramp voor de natuur. Dit Engels raaigras-weiland is nagenoeg levenloos. Doordat er geen kruiden groeien - anders dan één soort gras - komen er ook weinig tot geen insecten voor en dus ook weinig vogels etc. Het heeft ongeveer dezelfde biodiversiteit als een autosnelweg, vandaar 'grasfalt'.

Dat zal toch wel meevallen? Nee, liefst een derde van

ons land is weiland. Evenveel als alle natuurgebieden en open water bij elkaar. Het overgebleven derde deel zijn steden, dorpen, snelwegen, industriegebieden, enzovoorts. Met zo veel weiland hebben we dus ook veel vee. Volgens het RIVM en de regering draagt dit vee schuld aan een groot deel van de stikstofuitstoot in onze atmosfeer. Moet dat echt zo? Natuurlijk niet! Maar het is de uitkomst van jarenlang beleid van de regering en de banken en de prijzenoorlog tussen de supermarkten die veeboeren dwongen tot een intensieve veehouderij met deze problemen tot gevolg.

Zoals ik al eerder heb geschreven in mijn artikel over de Jerseykoeien van boer Jan Dirk van der Voort (3) is er ook een andere manier mogelijk. Gelukkig tikkert boer van der Voort behoorlijk aan de weg en zo mocht ik getuige zijn van een vraaggesprek met hem in de Nieuw Mos natuurwinkel aan de Leuserweg in Amersfoort. Daarbij kwam ook de stikstof kwestie aan de orde. Zijn antwoord was dat de hele stikstofproblematiek een ingewikkeld systeem is waar veel onderzoekers mee bezig zijn maar dat te simpel in het nieuws komt. Dat vraagt om uitleg. Dat ging te ver voor dit vraaggesprek, maar hij noemde wel namen van onderzoekers die met deze materie bezig zijn. En via hun publicaties kwam ik er achter de dat het hele stikstofprobleem inderdaad behoorlijk veel kanten heeft.

Stikstofverbindingen

Want wat is er aan de hand? Het wordt te simpel voorgesteld. In de populaire publicaties wordt er gesproken over één soort stikstof. Nu bestaat bijna 80 procent van onze lucht uit stikstofgas, dus dat wordt hier niet bedoeld. Met de problematische stikstof worden stikstofverbindingen bedoeld. Deze bestaan enerzijds uit anorganische stikstofverbindingen, zoals ammoniak en zijn zouten en oxiden. Anderzijds is stikstof samen met fosfor een belangrijke component van allerlei organische verbindingen in de restanten van ontbindende planten- en dierenmaterie.

En nu komt het... Als je kunstmest op het land brengt, dan bestaat dit uit anorganische stikstof (N), fosfor (P) en kalium (K) = NPK = kunstmest. Van deze kunstmest verdwijnt ongeveer 40 procent van de stikstof als ammoniak in de lucht. Ongeveer 20 procent verdwijnt als nitraat naar het grond- en oppervlaktewater. De overgebleven 40 procent wordt door het gewas opgenomen als voeding. Dus bijna 60 procent van de stikstof van de kunstmest wordt niet gebruikt maar vervliegt en verontreinigt de lucht en het water (1). Het gaat hier nog helemaal niet over de stikstofuitstoot van koeien en hun uitwerpselen, maar over het te veel gebruik van kunstmest overal in de landbouw en de veeteelt.

Drijfmest

Maar natuurlijk gaat de stikstofuitstoot ook over koeien. Namelijk, de andere vorm van bemesting is via drijfmest en vaste mest. Drijfmest is een mengsel

van mest en urine (gier) dat komt uit de stallen en wordt geïnjecteerd in de grond. Drijfmest heeft een hoger stikstofgehalte door de extra hoeveelheid eiwit in het mengvoer, grotendeels geïmporteerd uit Brazilië en de VS!

De grote boosdoener bij drijfmest is de urine. Urine bestaat voor ongeveer de helft uit de stof ureum, een afbraakproduct van eiwitten. Bij doorwerking van bacteriën, onder andere van mest, ontstaat hieruit ammoniak en niet zo'n klein beetje ook. Denk maar aan de tranen verwekkende stank van openbare urinoirs in de stad of de tijd toen de boeren de gier over het land sproeiden. Als de urine gescheiden kan worden opgevangen, zou dat al heel veel schelen. In drijfmest is de verhouding anorganische en organische stikstof ongeveer gelijk (2). Hoofdzakelijk het organische deel van deze mest, de helft dus, zal daadwerkelijk door de planten worden opgenomen en de rest, de andere helft, vliegt de lucht in. Daarnaast verstoort de ammoniak in de drijfmest de schimmelgroei (mycorrhiza) in de bodem.

Kop van een Jersey koe

Vaste mest

Bij vaste mest is de verhouding anorganische en organische stikstof 14 en 86 procent (2). Dus hierbij ontstaat een veel geringere uitstoot. Potstalmest, mest die opgevangen wordt in een laag stro op de vloer van de stal, wordt tot de vaste mest gerekend. Vroeger was het scheiden van (potstal) mest op de mesthoop en de urine in de gierput de normaalste zaak van de wereld. Maar het gescheiden opslaan was veel werk en met het groeien van het aantal koeien en verregaande mechanisatie van het bedrijf werd dit ondoenlijk. Bij het verdwijnen van veel potstallen en grupstallen bij de overstap naar ligboxenstallen is mestopslag in de put onder stal gekomen. Bij het opslaan van mest uit de grupstal ('grup' is een mestgoot) ontstaat ook nitraat. Bij de potstal wordt de mest gebonden aan het stro en is derhalve nitraatarm.

De bemesting van de weidegrond met de minste

uitstoot gebeurt als het vee in de wei loopt en daar de mest en de urine op het land achterlaat. De urine zal snel in de grond verdwijnen en dus geen ammoniak vormen. Bij een gezonde bodem zal de vaste mest door het bodemleven (b.v. mestkevers, strontvliegen) over de grond verdeeld worden. In de grond zullen bacteriën en schimmels (mycorrhiza) deze mest opnemen en beschikbaar maken voor de planten (het gras en de kruiden). Boer van der Voort vertelde dat er op zijn land veel roeken voorkomen, die zich tegoed doen aan de insecten die op de mest afkomen en zo meehelpen de mest over het land te verspreiden. In feite is de stikstofuitstoot door vee dat in de wei loopt verwaarloosbaar laag, net als de stikstofuitstoot van grote grazers in natuurgebieden.

Een andere en tevens natuurlijke manier van bemesting is groenbemesting. Bij akkers wordt het land ingezaaid met vlinderbloemigen. Deze planten hebben knolletjes in de wortels met daarin bacteriën die stikstof uit de lucht binden. Een weiland kan veel stikstof opnemen door er klaver op te laten groeien. Immers klaver is ook een vlinderbloemige plant. De koeien van Boer van der Voort lopen bijna driekwart deel van het jaar in de wei. Dit weiland is een kruidenrijk grasland. Bemesting gebeurt één keer per jaar in het voorjaar met potstalmest, dat is voldoende.

Bodemleven

Via de media horen we dat er bij de intensieve veehouderij gerommeld wordt met preventief toedienen van antibiotica om ziektes bij koeien te voorkomen. Deze antibiotica krijgen we dan ook via de melk en melkproducten in de voedselketen, waardoor voor de mens gevaarlijke bacteriën resistent raken, met alle risico's van dien. Preventief toedienen van antibiotica is inmiddels verboden.

In de weide van boer van der Voort kunnen de koeien zelf de kruiden zoeken en vinden die goed zijn voor hun gezondheid. Dat maakt gebruik van antibiotica overbodig. De terugkeer naar kruidenrijk grasland vraagt om een gezonde bodem met wormen, pissebedden, schimmels en bacteriën. Dit bodemleven kan zich slecht ontwikkelen bij bemesting met kunstmest of drijfmest. Ik heb begrepen dat er voor deze stelling geen wetenschappelijk bewijs is, voor argumentatie zie de publicatie van Anton Nigten (1).

Wat wel wetenschappelijk werd onderzocht is dat de grond van Boer van der Voort van uitstekende kwaliteit is met een rijk bodemleven. Zo is het mycorrhiza netwerk in de bodem zo ontwikkeld dat deze schimmels twintig keer dieper dan de graswortels het vocht kunnen opnemen, zodat - ook in droge zomers - het gras zonder extra sproeien groen blijft en niet verdort.

Potstalmest

Er zijn tijden van het jaar dat het vee naar binnen moet vanwege de kou. De ervaring heeft boer van der

Voort geleerd dat ook dan de koeien alleen hooi krijgen en geen mais, soja of brokken. Gras en hooi zijn de natuurlijke voeding voor de koe die via de pens en herkauwen verteerd wordt. Hij noemt dit pensgericht voeren waardoor de mest een stevige zalfachtige structuur heeft en alleen naar gras ruikt. Door de koeien niet in boxen te houden maar een vrije beweging door de stal te geven, wordt de mest over de met stro bedekte vloer verspreid. Dit wordt dus potstalmest. Daartoe heeft de boer een totaal nieuwe stal laten ontwerpen.

Dus geen stal met een mestgeul en een schuif die alles, mest en urine, in de mestkuil schuift. Boer van der Voort heeft hiervoor gekozen hoewel dit leidt tot een lagere productie. Hij meent dat het verlies aan kwantiteit ruim wordt gecompenseerd door de winst aan kwaliteit. Neem dan ook nog eens het feit dat zijn koeien hun horens kunnen behouden, de boer zijn eigen biologische granen teelt waarvan het stro naar de stal gaat en hij bezig is om de weilanden weer te omzomen met struiken en houtwallen en je krijgt weer het nostalgische beeld van de oude weilanden van de jaren vijftig van de vorige eeuw.

Biodiversiteit

Is dat dan een stap terug? In zekere zin wel, maar met de kennis en inzichten van vandaag is dat de beste methode om de natuur en biodiversiteit van het weidelandschap te herstellen. Daarbij zal er gezorgd moeten worden dat er voor elke koe voldoende land is om zijn kostje bij elkaar te kunnen grazen. Immers doordat er ook kruiden tussen het gras groeien, zal het land per vierkante meter minder voeding leveren dan Engels raaigras (wat overigens nog maar de vraag is, want niet opgepept gras is waarschijnlijk sterker en gezonder). Boer van der Voort ziet momenteel alleen maar voordelen. Zo heeft hij geen kosten voor aanschaf van kunstmest, geen kosten aan een dierenarts en antibiotica en geen onkosten aan energie voor ploegen, mest injecteren, een luchtwasinstallatie, enzovoorts. En voor de consument betekent het wel iets duurder vlees en duurdere melkproducten, maar van zeer goede kwaliteit. En voor Nederland een gezond en natuurlijk landschap.

Toekomstbeeld

Als de veeboeren in Nederland het lef hebben en vooral over het geld kunnen beschikken om naar deze methode van bedrijfsvoering over te gaan dan is er geen discussie meer over de stikstofuitstoot door de intensieve veeteelt. Dan zien we weer het hele jaar koeien in een wei vol met bloemen en een hoge biodiversiteit. Na een aanvankelijk hoge investering zal een veeboer met minder koeien goed kunnen bestaan zonder aanschaf van kunstmest, alleen antibiotica bij zieke dieren en geen fossiele brandstof voor een zodenbemester (voor het injecteren van drijfmest) en vooral heel veel minder administratieve rompslomp. Het lijkt een onhaalbaar toekomstbeeld en zo lang er geen royale steun van de banken en vooral van de

overheid komt, zal dit een utopie blijven.

In beleidsstukken staat dat we op een 'circulaire en emissiearme landbouw' moeten overgaan en het verder aan de boer overlaten om dit te realiseren zet geen zoden aan de dijk. Zoals gesteld werd in de uitzending van Nadia "Boer zoekt toekomst" (zondag 21 januari 2024) zou het mogelijk beter zijn de gelden die nu gebruikt worden om boeren uit te kopen, te gebruiken om boeren te helpen om over te schakelen naar die gewenste circulaire landbouw.

Voor een groot deel van de veehouders zal een minder intensieve vorm van melkveehouderij, met minder kunstmest en minder mengvoer een weg zijn waarin ook de biodiversiteit verbeterd kan worden. Veel veehouders zijn al bezig met (her)inzaai van kruidenrijk grasmengsel, uitgesteld maaien, etcetera. Zij kunnen hier ook 'subsidie' voor krijgen. Van der Voort is een mooi voorbeeld, maar niet altijd haalbaar voor iedereen. En toch weten ook steeds meer boeren deze transitie op eigen kracht te realiseren. Gaat het lukken? De toekomst zal het leren.

Bronnen:

1. Brief van Anton Nigten aan de Nederlandse boeren, deel 2 over stikstof-kunstmest.
2. Tabel 'Gemiddelde verhouding tussen Nm en Norg in dierlijke mest en champost' uit 'Werking van organische meststoffen', publicatie van de Rijksuniversiteit Wageningen.
3. Kaasboerderij 'De Groote Voor' in Lunteren.

Groene Markt Landgoed Schotthorst: genieten!

door Olav-Jan van Gerwen

Op zondag 2 juni jl. vond weer de jaarlijkse Groene Markt op Landgoed Schothorst plaats. Heerlijk weer, niet te koud, niet te warm, niet te nat niet te droog. Oftewel: het was (weer) genieten geblazen. Veel bezoekers aan de kraam.

En vooral ook de jeugd kwam aan zijn trekken. Aan de picknicktafel naast de IVN-kraam kon er volop geknutseld worden. En met een aardappel een rode,

gele of blauwe stempel op "het schilderij met de boom" zetten, dat bleek iedereen wel te willen. Het is en blijft een geweldig event. Op naar volgend jaar!

Mossencursus Natuuracademie

door Arie van den Bremer

De Natuuracademie organiseerde op 7 en 9 maart 2024 een kleine mossencursus, onder deskundige begeleiding van Jan Pellicaan. Er was weer veel belangstelling. In Het Groene Huis gold het maximum van 24 mensen en buiten in Nimmerdor een maximum van 15.

We hadden geluk met het mooie weer. Het begon al gelijk op de fietsbrug over de Dodeweg met muisjes-

mos. Mossen vonden we op de grond, op levende en dode boomstammen en in slootkanten. Voor velen blijven die kleine plantjes toch heel lastig. Er zijn mensen druk met schrijven en anderen maken foto's. Ook worden doosjes gevuld voor huiswerk. Op de vraag aan Jan hoe je een mos gemakkelijk kan herkennen, kwam niet een erg optimistisch antwoord. Het is voor doorzetters, daar kwam het wel op neer.

Spectaculair is altijd het gewoon thujamos. In totaal hebben we 28 soorten mos gevonden.

Gewoon thujamos, foto: Arie van den Bremer.

Mossen gevonden in Nimmerdor, op 9 maart 2024

Mossen gevonden in Nimmerdor, op 9 maart 2024		
	Nederlandse naam	Nederlandse naam
1	Gedraaid knikmos	15 Gewoon dikkopmos
2	Gewoon sterrenmos	16 Bleek boomvorkje
3	Rond boogsterrenmos	17 Fraai haarmos
4	Gewoon pluusjesmos	18 Gewoon haakmos
5	Gewoon gaffeltandmos	19 Gewoon muisjesmos
6	Gesnaveld klauwtjesmos	20 Gewoon thujamos
7	Gewoon pronkmos	21 Geelsteeltje
8	Gewone haarmuts	22 Viertandmos
9	Echt iepenmos	23 Fijn laddermos
10	Groot rimpelmos	24 Groot laddermos
11	Moerasbuidelmos	25 Smaragdsteeltje
12	Helmroestmos	26 Gewoon gaffeltandmos
13	Gewoon kantmos	27 Gaaf tandmos
14	Gewoon sikkelsterretje	28 Kussentjesmos

Groepsfoto: Arjan Wolsink

Natuuracademie

Mini-cursus gallen en mini-cursus paddenstoelen

De Natuuracademie organiseert vlak na de zomervakantie twee cursussen. Kees de Heer geeft een mini-cursus gallen op donderdagavond 5 september, met een excursie op zaterdag 7 september. Gert Lodewijk geeft een minicursus paddenstoelen op donderdagavond 10 oktober, met de bijbehorende excursie op 12 oktober.

Natuurlezing Bodembio­logie & film 'Onder het maaiveld'

Onder het motto '10 voor de bodem!' wordt in Nederland dit najaar met de Bodemdierdagen 2024 aandacht gegeven aan de natuur in de bodem. Wat leeft daar allemaal en wat is het belang daarvan voor een gezonde natuur? In dat kader organiseert de Werkgroep Natuurlezings Amersfoort twee activiteiten. Gerard Korthals van de Wageningen Universiteit houdt op dinsdagavond 17 september een natuurlezing, met als titel 'Bodembio­logie beter in beeld'. Daarnaast is op zondagmiddag 22 september de film 'Onder het maaiveld' te zien.

Het complete overzicht van alle activiteiten van 20 september t/m 7 oktober 2024 is te vinden op <https://bodemdierendagen.nl/nl/bodemdierendagen-2024>

Vleermuizen in Amersfoort

Erik Broer verzorgt in deze jaargang van de Natuurkijker een rubriek over vleermuizen. Wil je meer leren over vleermuizen in Amersfoort? Kom meedoen met een van de onderzoeken van de KNNV-Werkgroep Vleermuizen in Amersfoort (VLAM). Voor informatie en vragen, mail naar: wergroep@vleermuizenamersfoort.nl

Franjestaart

door Erik Broer

In deze aflevering gaan we het hebben over een bos vleermuis. Nee, niet de 'bosvleermuis', dat is namelijk ook een soort. Ik bedoel bos vleermuis, met een spatie ertussen. Van de Nederlandse vleermuissoorten is ongeveer de helft het grootste deel van het jaar voornamelijk afhankelijk van gebouwen, terwijl de andere helft verblijft in bomen. In Nederland kennen we de franjestaart (*Myotis nattereri*) vooral als een boombewoner, als bos vleermuis dus. Ook in Amersfoort en omstreken kennen we deze soort.

Winterslapende franjestaart die op zijn rug ligt. De foto is genomen in een booggat in de mergelgroeve rond Valkenburg. Foto: Erik Broer.

Waar zien we de franjestaart?

De franjestaart heeft een spierwitte buik met een grijze rug, een wat spitse snoet met kleine ogen en lange oren die fier omhoog steken. Hij is een graag geziene gast tijdens vleermuiswintertellingen. Net als de overige vleermuizen houdt de franjestaart een winterslaap.

De franjestaart is een soort die relatief gemakkelijk te herkennen valt, mits het snoetje duidelijk zichtbaar is. Meestal zoekt de franjestaart een plek waar hij veilig kan wegkruipen. Met een zekere regelmaat en veel vaker dan andere vleermuissoorten in winterslaap, ligt het dier dan op de rugzijde. We zien de franjestaart in de kazematten en bunkers rondom Leusden, maar ook in het Belgenmonument in Amersfoort en in ijskelders richting Soest en omstreken.

De franjestaart nemen we dus eigenlijk alleen maar in de winter waar. Tijdens de rest van het jaar is de soort in onze omgeving spoorloos. Dat wil zeggen, met een batdetector is het uitzonderlijk lastig om het diertje op te sporen.

Er wél een noemenswaardige waarneming gedaan buiten het winterslaap seizoen om. In het late najaar enkele jaren geleden opende het team dat vogelkastjes onderhoudt en schoonmaakt op het golfterrein van de Hoge Kleij de zoveelste kast. Daar zat ineens een verrassing: dertien franjestaarten! Deze vleermuizen gebruikten de kast waarschijnlijk als tussenverblijf, voordat ze naar hun winterverblijf vertrokken.

Beschuit met (vleer)muisjes

De voortplanting verloopt bij vleermuizen op een

bijzondere manier. De paring vindt plaats in het najaar. De vrouwtjes bewaren het sperma in hun lichaam om pas in het voorjaar het eitje te bevruchten. De vrouwtjes zoeken elkaar dan in groten getale op en vormen kraamkolonies.

Een pasgeboren franjestartaar. De ogen zijn nog gesloten, zelfs de navelstreng is zichtbaar. Foto: Erik Korsten

Na enkele weken draagtijd wordt rond eind mei, begin juli per vleermuismoeder één jong geboren. Het jonge vleermuisje, dat pup wordt genoemd, heeft bij de geboorte de ogen dicht en heeft geen vacht. De pup weegt ongeveer 3,5 gram. Dat lijkt erg weinig, maar het is behoorlijk in vergelijking met het gewicht van de moeder (circa 9 gram). Hoewel het twee maanden duurt voordat het jong volgroeid is, vliegt de kleine vleermuis al na ongeveer twintig dagen en het jong verlaat de moeder na de eerste maand. Kraamlocaties van de franjestartaar kennen we - door de verborgen leefstijl van de franjestartaar - niet in onze directe omgeving.

Insecten op het menu

Alle Nederlandse vleermuissoorten hebben insecten op het menu staan. Grote vleermuizen vangen grote prooien, logischerwijs vangen kleine vleermuizen enkel het formaat mugje uit de lucht. De franjestartaar

Twee vleermuizen in winterslaap: rechts franjestartaar en links watervleermuis. Foto Erik Broer

is een middelgrote vleermuissoort en veelvoorkomende prooien zijn dan ook vliegen en nachtvlinders.

De franjestartaar is in staat om vliegend een spin uit een web te vangen. Dat gebeurt met zo'n precisie dat het web niet eens beschadigd raakt. Ook een rups op een blad is zijn leven niet zeker met een franjestartaar in de buurt. De rups kan zomaar ineens door deze wat trager vliegende en uiterst wendbare soort tijdens de vlucht van het blad worden gevangen.

Waar de franjestartaar in onze omstreken op voedsel jaagt, laat zich raden. Gezien het bosgebruik zijn er echter veel plekken waar we de franjestartaar kunnen verwachten. Laten we daarom de bossen in onze omgeving koesteren...

Rode bosmier, foto: Bas de Reus
(Foto hoort bij het Verslag van de IVN-excursie Diersporen op pag.18)

Pissebedden, achtergronden en hun rol

door Paul Vriesekoop

Pissebedden hebben hun naam en hun uiterlijk niet mee, maar ze zijn onmisbaar voor onze bodem. Ze recyclen plantaardig materiaal en dragen zo bij aan de koolstofkringloop. Gezond voor de ondergrond dus, en mogelijk zelfs gezond voor ons!

De pissebed komt aan zijn naam doordat ze vroeger gegeven werden aan mensen met plasproblemen (pissen). Waar tegenwoordig een plaswekker wordt gebruikt, kregen bedplassers vroeger gemalen pissebed toegediend. Men dacht dat de stof die pissebedden uit de uropoden afscheiden om zich te beschermen tegen vijanden – spinnen, kevers, duizendpoten, padden – heilzaam zou zijn voor de blaas. De pissebed was ook een beproefd laxeremiddel: soms droegen mensen een zakje pissebedden aan een koordje om hun nek, of stopten ze een pissebed in een medaillon. Bij plotselinge maagkrampen konden ze dan zo'n 'pil' slikken, waardoor de pijn verdween. Klinkt vergezocht, maar geheel onlogisch is het niet: de rugschildsegmentjes van pissebedden bestaan uit kalk – uitstekend om maagzuur te neutraliseren.

Wat zijn het?

Twee keer zeven, totaal veertien poten, dus een insect kan het niet zijn. Pissebedden behoren tot de substam van de Crustaceae, de schaaldieren. Net als bijvoorbeeld de krab en de kreeft. In tegenstelling tot die grotere – en smakelijkere – stamgenoten, is de pissebed wel tot landdier door geëvolueerd. Tenminste, dat geldt voor de meeste pissebedden. Van de 37 soorten die er in Nederland leven, behoort het merendeel tot de landpissebedden. Daarnaast bestaan er ook enkele soorten zoetwaterpissebedden. De landpissebedden hebben dus de zee verlaten, maar hebben hun kieuwen behouden; deze zijn aanwezig in de vorm van aangepaste 'poten' van het achterlijf waarmee de dieren in staat zijn zuurstof op te nemen uit hun omgeving. De kieuwen moeten altijd vochtig blijven, omdat ze anders niet meer functioneren. Dit is de reden dat de pissebedden in een droge omgeving niet lang zullen overleven.

Het lichaam van een pissebed is ovaal en afgeplat. Foto: Wikimedia Commons, Franco Folini via CC BY-SA 3.0.

Een tweede aanpassing aan het landleven is de manier waarop de jongen ter wereld komen. De uit de eitjes gekomen jongen blijven in een broedbuidel tegen de borst van de vrouwtjes zitten totdat ze een aantal keer verveld zijn, als ze zelfstandig worden zijn ze nog niet volwassen. Het zijn hiermee de enige kreeftachtigen die niet op water aangewezen zijn voor de eerste levensfasen van het nageslacht. Veel landpissebedden zijn cultuurvolgers die oorspronkelijk uit Europa komen, maar tegenwoordig tot in Nieuw-Zeeland te vinden zijn. Landpissebedden leven in een microhabitat, de omstandigheden maakt ze weinig uit, als het maar vochtig is en er schuilplaatsen en voedsel zijn. Pissebedden komen in allerlei habitats voor, van bossen tot graslanden en ook tuinen zijn geschikte leefgebieden, waarvan veel mensen pissebedden kennen.

Soorten

De rolpissebed in opgerolde vorm. Wereldwijd komen er zo'n 900 soorten pissebedden voor. Wikimedia Commons, Benjamins444 via CC BY-SA 3.0.

De soorten pissebedden kunnen naar hun gedrag en hun vorm in meerdere groepen ingedeeld worden. Er zijn soorten met een brede en platte vorm die zich overal aan vastgrijpen. Daarnaast zijn er soorten die zich bij aanraking oprollen tot een balletje. Ook zijn er soorten met een slanke vorm en lange poten die bij verstoring snel weglopen en ten slotte zijn er soorten die langzaam wegkruipen. Onderstaande soorten zijn de wat bekendere pissebedden in Nederland en België.

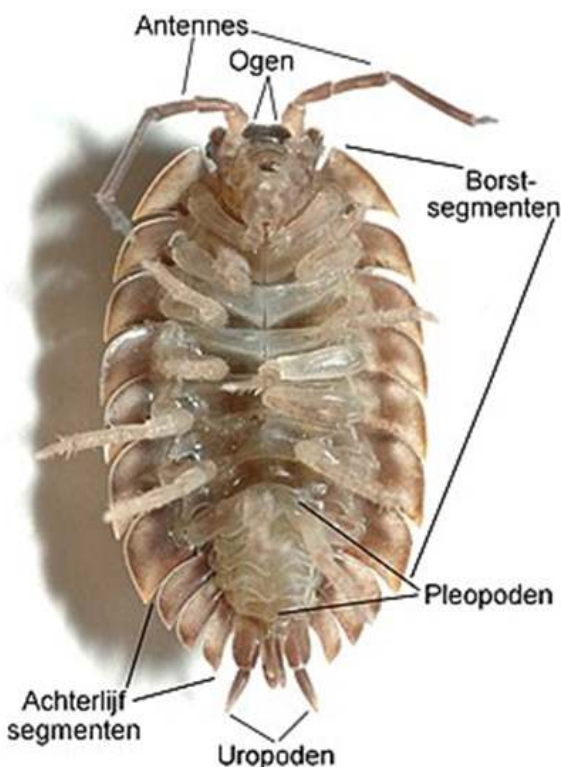
- De ruwe pissebed of gewone pissebed (*Porcellio scaber*) is te vinden in vochtige ruimten, onder stenen en afval. De bovenkant is egaal donker gekleurd. Deze pissebed leeft van afgevallen bladeren en dood hout en is daardoor belangrijk voor de afbraak van organisch materiaal. Een belangrijk kenmerk zijn de vele zeer kleine bobbeltjes op de bovenzijde.
- De kelderpissebed (*Oniscus asellus*) grijpt zich vast en heeft een grijze bovenkant, waarop vooral aan de rand lichte vlekken voorkomen en een meestal vage, maar soms juist afstekende bruine tot gele dubbele vlekkenrij op de bovenzijde.
- De gewone oprolpissebed (*Armadillium vulgare*)

re) rolt zich bij gevaar tot een knikkerachtig bolletje.

- De mospissebed (*Philoscia muscorum*) is wat hoger en boller van vorm en lijkt meer op een insectenlarve.
- De mierenpissebed (*Platyarthrus hoffmannseggi*) is wit van kleur, wordt enkele millimeters lang en leeft ondergronds.

Anatomie

De lichaamslengte verschilt enigszins per soort maar is ongeveer 0,3 (net geboren) tot 2 centimeter (volwassen) en het lichaam bestaat duidelijk uit segmenten, waarvan er zeven een potenpaar dragen. Jonge pissebedden hebben nog niet altijd zeven paar poten. De pissebed bestaat van voor naar achter uit twee vrij lange, gesegmenteerde antennes en een kleine kop die de vorm van een helm heeft. De kunstig gevormde samengestelde ogen bestaan uit een groepje ocelli of oogbolletjes aan weerszijden van de kop, de pissebed kan hier overigens niet best mee zien. Het lichaam is langwerpig ovaal en afgeplat met een bruine, witte, grijze of blauwachtige kleur. De rugzijde is enigszins platbol en de buikzijde plathol, vooral bij de vrouwtjes, want in de sparing wordt de broedbuidel bewaard. De kop en het achterlijf zijn klein en het borststuk is in verhouding erg lang; het borststuk van de pissebed draagt de poten en bestaat uit een aantal harde, elkaar overlappende platen ter bescherming. Aan de achter- onderzijde zijn de pleopoden te zien, de kieuwen die zorgen voor de ademhaling. Ten slotte heeft de pissebed twee stekelachtige uitsteek-

Anatomie van de kelderpissebed. Dit exemplaar betreft een vrouwtje, wat te zien is aan de holte aan de buikzijde tussen de poten; hierin wordt wekenlang de broedzak met de eitjes en nimfen meegedragen. Bron: Wikipedia.

Vervelhuidjes van pissebedden zijn altijd door de helft (Bron: Mike Hirschler, IVN).

sels aan de achterzijde, die een tastfunctie hebben en uropoden of borstelpoten worden genoemd. Bij verstoring kan de pissebed al zijn ledematen intrekken onder de buik. Aan de onderzijde van het kopdeel zitten de kaken.

Pantserhuid

Pissebedden beschikken over een exoskelet: hun skelet bevindt zich aan de buitenkant van hun lichaam. Het voordeel is dat zo'n pantserhuid een goede bescherming biedt tegen vijanden. Nadeel is dat het niet meegroeit met de rest van het lichaam – en dus moet een pissebed ongeveer eens in de vier weken van huid wisselen. De dieren stoppen een paar dagen voor de vervelling met eten, worden sloom en na de vervelling is het pantser nog week. Dus ze verstoppen zich, op zo'n moment zijn ze bijzonder kwetsbaar en daarom gebeurt de metamorfose in twee fases: eerst vervelt de achterkant en zo'n 12 uur later de voorkant. Een heel enkele keer vind je er een, een vervelhuidje van een pissebed. Dit soort velletjes kan je vinden in beschutte holten, bijvoorbeeld onderin een boom. Het is best bijzonder om die huidjes te vinden, want meestal eten ze dat velletje ook weer op als basis voor een volgend exoskelet.

Waterhuishouding

Landbewonende pissebedden kunnen alleen overleven in permanent vochtige omgevingen; de grootste vijand van deze soorten is uitdroging. Dit komt doordat pissebedden met hun pleopoden op de onderzijde van de buik ademen en deze moeten altijd vochtig blijven. De pleopoden zijn voorzien van een wijdvertakt systeem van zeer fijne buisjes en kunnen beschouwd worden als een soort primitieve longen, ze zijn van de bovenzijde overigens niet te zien. Hiernaast hebben landpissebedden een ammoniak- en waterdoorlatend pantser waardoor ze continu transpireren. De pissebed hoeft ondanks de naam nooit te plassen, omdat de stikstofverbindingen

(ammoniak) het lichaam verlaten middels verdamping door het exoskelet. Pissebedden worden meestal in groepen aangetroffen en ook dit heeft met hun behoefte aan vochtigheid te maken; als ze tegen elkaar aan zitten verdampt er minder water per pissebed dan wanneer ze allemaal los van elkaar zouden zitten, waardoor ze als groep voordeel van elkaar hebben. Ze kunnen waarschijnlijk ook de geur van soortgenoten waarnemen om elkaar zo beter te kunnen vinden.

Een pissebed kan, als hij is uitgedroogd, water 'drinken' door de uropoden, de twee staartachtige aanhangsels aan de achterzijde van het lichaam, in het water te laten zakken. De uropoden bestaan uit een buitenste deel en een binnenste, dit laatste deel lijkt op een buisje waar door de capillaire werking water wordt opgezogen. Een teveel aan water kan worden afgegeven door de uropoden op een droge bodem te drukken.

Volwassen en kleine pissebedden. Foto: Marek Velechovsky/Shutterstock.com.

Voortplanting

Bij de landpissebedden zijn bij de mannetjes de eerste twee pleopoden van het abdomen omgevormd tot een copulatieorgaan. Bij de vrouwtjes zijn geen uitwendige genitale kenmerken aanwezig. Na de paring in de lente vervelt het vrouwtje, waarbij een broedzak wordt gevormd. Hierin worden enkele tientallen eitjes afgezet. Het vrouwtje draagt de eitjes enige weken met zich mee, waarna de nimfen worden geboren, die nog enige dagen in de buidel blijven. De nimfen vervellen voor de geboorte tot het manca-stadium. Dat betekent dat ze worden geboren met slechts zes borstsegmenten en zes paar poten. Na de eerste vervelling krijgen ze het zevende segment en na de tweede vervelling ook het zevende potenpaar en lijken ze al op de ouders. De jongen zijn zeer gevoelig voor uitdroging en predatie en verstoppen zich zo veel mogelijk. Opvallend is dat de vrouwtjes van enkele pissenbedsoorten nakomelingen kunnen krijgen via 'maagdelijke voortplanting': er hoeft geen mannetje aan te pas te komen. Hun nakomelingen zijn dan ook bijna allemaal vrouwtjes.

Voedsel

Het voedsel van pissebedden bestaat voornamelijk uit organisch materiaal, zoals afgestorven plantendelen. Aangezien afgestorven blad relatief arm is aan nutriënten, moet het menu worden aangevuld met eiwitten die zij uit mest, aas, schimmels en bacteriën halen. Soms worden levende plantendelen en zaailingen gegeten maar tot een plaag komt het bijna nooit. Van het voedsel wordt maar 10-70 procent daadwerkelijk gebruikt. Het restant wordt als keutels uitgescheiden die een belangrijke voedselbron vormen voor jonge pissebedden. In keutels zitten naast gemakkelijk opneembare nutriënten ook veel bacteriën en schimmels die als darmflora zorgen voor de afbraak van moeilijk verteerbaar plantenmateriaal. Door het eten van keutels komt de juiste darmflora in de jongen terecht. Door hun dieet vervullen pissebedden een belangrijke schakel in het afbraakproces van organisch materiaal en het op gang houden van de voedselkringloop in de bodem.

Predatoren en parasieten

Met behulp van met radioactieve isotopen gelabelde pissebedden is aangetoond dat spitsmuizen, egels, steenuilen, padden, kikkers en hazelwormen wel een pissebedje lusten. Bij de ongewervelden worden pissebedden niet versmaad door loopkevers, kortschildkevers, wolfspinnen, hooiwagens en duizendpoten. De twee in Nederland voorkomende pissebedspinnen, *Dysdera crocota* en *D. erythrina*, zijn gespecialiseerd in het vangen van pissebedden. Met hun lange vooruitstekende en als pincetten uiteen wijkende, horizontaal geplaatste kaken kunnen ze in zeven seconden een pissebed doden door het inspuiten van gifstoffen. De pissebed kan zich tegen predatie verweren door het uitscheiden van een smerig smakend stofje en klevende stoffen. Toch blijkt dit middel niet echt afdoende en lijkt het succes van deze stoffen omgekeerd evenredig met de honger van de rover.

Bij pissebedden komen opvallend weinig parasieten voor. Op vochtige plekken, indien er veel pissebedden bij elkaar zitten, kan een virusinfectie de kop op steken. Besmetting met dit virus, het 'iridovirus', is eenvoudig vast te stellen: het kleurt de dieren lichtblauw tot violet (Wijnhoven & Berg 1999). Blauwgekleurde dieren sterven na enige weken. Pathogene schimmels en bacteriën worden nauwelijks gemeld van pissebedden.

Een met het iridovirus besmette pissebed kleurt blauw.

Pissebedden in huis en flat

Eigenlijk hebben pissebedden niets te zoeken in onze leefruimtes. Een luchtvochtigheid van ten minste zeventig procent en rottend organisch materiaal zijn in de meeste flats en huizen niet te vinden. Als u pissebedden in uw huis hebt ontdekt, moet u het getroffen gebied controleren. Pissebedden houden blijkbaar van aardappelen. U kunt gebruik maken van deze voorkeur van de pissebed en een val maken met behulp van een rotte aardappel.

Bronnen:

Wikipedia, Pissebed: goed voor buik en bodem (Nemo Kennislink, Gemma Venhuizen, 6 december 2011), Nature Today (29 januari 2024), Wikikids.nl/pissebed, Ongedierte (1 oktober 2022), Pissebeddenatlasproject.

Van de wolf, de wolverlei, de draaihals en het ijs

door Kees Quaadgras, met dank aan Lina Bakker en Renée van Assema

Vrijdagmiddag, 24 mei 2024. De negentien deelnemers aan het IVN-weekeinde druppelen in groepjes van twee en drie binnen in het Hunehuis in Drenthe. Dit Nivon-huis is fraai gelegen aan de rand van het heideveld Holtingerveld, vlak bij de Havelterberg, een weidse naam voor een heuvel die door een bejaarde in anderhalve minuut kan worden beklommen. Maar dan heb je wel een mooi uitzicht. Na het kennismaken - veel deelnemers deden vorig jaar de gidsencursus - is het tijd voor hapjes, thee en koffie of iets straffers. Iedereen heeft iets te eten gemaakt. Dat levert twee taarten, een stuk of vijf salades, een schaal champignons, soep, kaasjes en olijven op. Genieten geblazen.

Stuifzand

Die avond houdt Guido Nijland van IVN-Westerveld een lezing over het Holtingerveld. Zijn interessante verhaal gaat over de verschillende ijstijden die het landschap vervormden, en de diverse grondlagen met deels ondoordringbare keileem. Daardoor blijft er op tal van plaatsen water staan: kleine vennetjes. Voorts over het stuifzand, afkomstig van de 30.000 jaar geleden droog liggende laagte, waar mammoeten, elanden, beren, wolven en sabeltandtijgers ronddoelden op wat nu de Noordzee is. Hetzelfde zand dat in Amersfoort en omgeving voor de hogere gedeelten zorgde. Ook verhaalt hij van de volken die hier leefden. Het gebied leverde een schat aan historische vondsten op.

Klimopbremraap

Zaterdagmorgen gaat Guido ons voor op een heidewandeling. We zien mannetjesereprijs, liggende vleugeltjesbloem (zeldzaam - op rode lijst), kleine ratelaar, heidekartelblad (halfparasiet), tormentil,

hondsviooltje. Een echt bijzondere en zeer zeldzame plant is Arnica oftewel valkruid oftewel wolverlei. Deze wordt gebruikt als artsenijkruid, komt in Nederland maar op enkele plekken voor, neemt in aantal af en staat op de rode lijst. Andere geziene halfparasieten: hengel en grote ratelaar.

Zondag zagen we in het Dwingelderveld klimopbremraap in de berm en doorwaskervel. Die bremraap is een bijzondere plant, want hij heeft geen bladgroen. Hij parasiteert op een groene plant, in dit geval klimop. Orchideeën: breedbladige- en wespenorchis, en de grote keverorchis. Vlinders: heideblauwtje en groentje. En een groene zandloopkever.

Oeverloper

De app Merlin meldt onder meer gekraagde roodstaart, boomkruiper, draaihals (!), geelgors, oeverloper. Oeverloper, op de heide? Gids Guido zegt dat het zo maar zou kunnen, want verderop ligt een ven. De koekoek wordt door Merlin niet gehoord, maar die horen wij weer wel. Tot vreugde van iedereen klinkt ineens vlakbij de roep van een draaihals. De meesten van ons hebben deze specht nog nooit gezien. Het beest zit boven in een boom en laat zich door de kijker goed bewonderen. In de middag zijn de interesses verdeeld. Dat varieert van orchissen bekijken, in de zon een boekje lezen tot een dutje doen. Wil Schoneville ontmoet op een wandelingetje een adder en iedereen is jaloers.

Alle deelnemers aan het IVN-weekeinde, v.l.n.r. Kees, Brigitte, Lenie, Christie, Thea S., Johanneke, Ans, Wilma, Ruud, Arjan, gids Guido, Thea H., Lenny, Greetje, Lina, Renée, Wil, Diana, Ron en Cisca.

Foto: Arjan Saaltink

Nachtzwaluw

's Avonds bezoeken we de twee hunebedden, altijd weer imponerend, die enorme stenen en de mysterieuze sfeer, maar we zijn hier voor de nachtzwaluw. Hij laat zich duidelijk horen, maar alleen een klein groepje dat iets verderop staat krijgt hem ook te zien. Zondagochtend naar het Dwingelderveld voor een wolvenexcursie. Eerst een lezing door een boswachter, tevens wolvenexpert, van Natuurmonumenten. Veel interessante informatie, over de wolf zelf en over hoe schapen te beveiligen. Daarna het veld in waar de boswachter ons leidt naar een heuveltje waar onder een dassenburcht zit. Achteloos roept hij 'Geelgors' en wij zien nog net een vogeltje in een struik verdwijnen. Tja... En warempel, tot slot zagen we toch nog een heuse wolf. Prachtig beest. Opgezet ...

Fotopagina

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

Bloeidaal-nieuwtje 1

Voor de KNNV is 2024 vooral het jaar van Bloeidaal, omdat we hier inventariseren. Daar wandelend kom je vaak bijzondere dingen tegen. Het Utrechts Landschap heeft in de herfst het maaisel op zwelen (dijkjes) gelegd. Dat is een experiment met het doel daar compost van te maken. Dat is een arbeidsintensief proces. Utrechts Landschap heeft er een speciale machine voor gekocht, die om de paar weken de zweel omzet. Men verwacht dat dit goedkoper is dan afvoeren naar een compostbedrijf. Het voelt nu ook als compost aan. Maar nu komt het: de compost zit vol met vroege bekerzwammen, soms met een diameter van wel tien centimeter. De determinatie is door Leendert Smit.

Vroege bekerzwam (*Peziza vesiculosa*)

Bloeidaal-nieuwtje 2

Het Utrechts Landschap wil een paar kwetsbare gebieden beschermen tegen versterking en heeft het pad dat daar langs loopt, afgescheiden met een nieuwe haag van meidoorns en rozen. Bijzonder is dat de aanplant van die struiken met een machine heeft plaats gevonden. Op de foto kun je de twee rijen goed zien. De struiken zijn intussen omzoomd met gaas, waarschijnlijk om honden op het pad te houden en de rust in het gebied te bewaren.

Lindenspitskop

Op een rij bomen in Thorn vond ik een plakkaat insecten, vergelijkbaar met de eikenprocessierups, allemaal vliegachtig en over elkaar kruipend, een heel bijzonder gezicht. Met de app ObsIdentify lukt het een naam te vinden: lindenspitskop (*Oxycarenus laticornis*), uit de familie van de Lygaeidae (bodempwantsen).

Twee rijen nieuwe struiken

Deze lindenspitskop, ook wel malvawants genoemd, wordt de laatste jaren steeds vaker waargenomen in Nederland. Vanwege de veranderende temperatuur en het verslepen van plantaardige materialen komt deze soort steeds noordelijker voor.

De lindenspitskop is een wants met een grootte van 4,8-6 millimeter. De wants heeft zwarte antennen en poten. Ook de kop, het halsschild en het schildje zijn zwart. De voorvleugels zijn rood, langs het schildje donker, met vaak een donkere vlek op het achterste deel van het membraan. Het membraan is glanzend en zilverachtig wit. De nimfen (de jonge wantsen) hebben een roodbruin achterlijf, en zijn ongeveuld. De lindenspitskop wordt gemakkelijk verward met de vuurwants (*Pyrrhocoris apterus*), omdat ze beide veel op lindebomen samenkomen.

De lindenspitskop wordt ook wel malvawants genoemd

Mijn favoriete plek

Deze rubriek nodigt lezers van de Natuurkijker uit het verhaal van hun favoriete plek in hun leefomgeving op te tekenen. We ervaren onze woonomgeving meestal niet zo bewust, maar er valt veel te beleven, te voet weer anders dan op de fiets. De terugkeer in je eigen buurt geeft een gevoel van weer thuis te zijn.

Rondje Melksteeg met Christel van Leersum

Tekst en foto's: Wil Schonewille

De weersvoorspelling van hevige regen- en hagelbuien met onweer, gooit bijna roet in het eten. Maar buienradar beloofde dat de buienlijn ons zuidelijk zou passeren, dus we gingen op pad. De lucht zag er dreigend uit en de paraplu kwam van pas, maar na een korte bui klaarde het op en konden we genieten van het groen, de vogelgeluiden en mooie luchten die op deze, haast zomerse avond in mei, aan ons voorbij trokken. Later vernamen we dat het noodweer in het zuiden wel voor flinke overlast had gezorgd.

Het favoriete rondje van Christel is langs de Melksteeg, aan de rand van Amersfoort

Christel woont aan de rand van het Soesterkwartier op zo'n tien minuten lopen van de Melksteeg, een oude weg voor agrarisch gebruik op de grens van Amersfoort en Soest. We vertrekken vanaf haar huis, steken de Amsterdamseweg over, lopen een stukje langs het bedrijventerrein Isselt en bereiken al snel de grens van Amersfoort. Daar begint de route over de Melksteeg die Christel het liefste loopt. Ze komt er vrijwel dagelijks samen met hond Ollie, maar die moet vanavond thuisblijven. Ze wijst me op de bospaardenstaart, een oeroude plant met maar enkele vindplaatsen in de provincie Utrecht. Er loopt een

De bospaardenstaarten doen het nog steeds goed ...

paadje tussendoor, een sluiproute die ze tevergeefs heeft proberen te barricaderen. Maar de bospaardenstaarten doen het desondanks gelukkig nog steeds goed op deze plek.

We volgen het pad over de oude houtwal, richting de Eem, omhuld door een groene wand van struiken en kruiden met mooie doorkijkjes over de velden richting Soest. Laatst zag ze hier een ree en ook de koekeek liet zich er horen. Vanavond zijn het tjiftjaf- en zwartkop geluiden, die ons begeleiden. Ondertussen vertelt Christel over het gebied dat ze, tijdens de herstelperiode na een ongeval in 2019, beter heeft leren kennen en waarderen en hoe ze hier verzeild is geraakt.

Na een jeugd in Hardenberg ging ze voor de lerarenopleiding naar Zwolle. Daarna deed een opleiding in de B verpleging haar in 1987 in Amersfoort belanden. Ze werkte een aantal jaren in de psychiatrie, ontmoette haar man en kreeg twee dochters. Ze raakte betrokken bij natuurlessen op de scholen van haar kinderen. Een lang gekoesterde wens, de opleiding tot bibliothecaris, bracht verandering van werkplek naar Amsterdam, maar Amersfoort bleef de basis. Sinds 2003 woont het gezin op deze plek en begon het ontdekken van de omgeving.

Christel kwam als in kind al graag buiten. Ze groeide op in Hardenberg en het gezin wandelde graag in de bossen in de omgeving. Op de lagere school was het meester Smit, die in de vijfde en zesde klas de belangstelling voor de natuur bij Christel wekte. Door welkijks een plantje te laten zien, dat vervolgens werd gedroogd en ingeplakt in een boek bracht hij de leerlingen naast kennis, liefde bij voor de natuur. Toen hij een keer vertelde over galappeltjes waar je inkt van kon maken om mee te schrijven, is Christel naar het bos gefietst om de eikenboom te vinden. Dat gevoel van vrijheid en verbondenheid met de natuur

heeft ze hier op de Melksteeg weer teruggevonden. Vooral als ze een tijdje is weggeweest, geniet ze van de sfeer, de geluiden, het licht en de stilte van het gebied.

IVN Amersfoort eo kwam in 2016 op haar pad door het volgen van de cursus Natuurouder. Sindsdien is ze actief bij de jeugdwerkgroep. Vanaf de oprichting is Christel lid van de werkgroep Groene GGZ en verzorgt ze maandelijks een wandeling op het terrein van Zon en Schild. Via het project TIM (Tel Insecten Mee) van de Vlinderstichting raakte ze betrokken bij de nachtvlinderwerkgroep van de KNNV. De wens om de natuurgidsopleiding te gaan volgen, werd in 2022 vervuld. Als adoptieterrein koos ze de Melksteeg. Het natuurontwikkelingsproject aan de Soesterkant, ter compensatie van bomenkap voor de westtangent in Amersfoort, volgt ze op de voet.

We zijn inmiddels bij een bankje aangekomen, waar Christel een kopje thee schenkt. We kijken uit over de velden richting Soest en zien een avondlucht met woeste wolken, waar in de verte regen uit valt. Even is er weerlichten te zien, maar het is ver weg. Een trein kruipt als een rups door het landschap. We kijken uit op de nieuwe aanplant van het natuurproject. Er is een rij sleedoorns geplant, met de hand, om verstoring van het bodemprofiel te voorkomen. Er zijn namelijk archeologische resten gevonden onder de voormalige weilanden. Christel hoopt op eitjes van de sleedoornpage. Ooit heeft ze op de Melksteeg, in een jonge struik, het eerste eitje gevonden.

Een avondlucht met woeste wolken ...

Achter ons horen we kikkergekwak. Vanuit de elzen achter het bankje, daalt een regen van luizen op ons neer. Tijd om op te stappen. Weer op het pad vraagt Christel me om omhoog te kijken en me voor te stellen dat hier windmolens komen van meer dan 200 meter hoogte. De energietransitie moet plaatsvinden, maar hier aan de rand van een natuurgebied? En waar dan wel? We komen er niet uit, de politiek zal moeten beslissen welke kant het opgaat.

Terwijl we teruglopen laat Christel me de poelen zien die weer zijn schoongemaakt. Er bleek zelfs een ijsvogelwand onder verborgen te zitten, maar een ijsvogel heeft ze er nog niet zien broeden. We lopen langs oude knotwilgen, stille getuigen van het agrarisch verleden en verlaten de Melksteeg om via de Fluorweg terug te lopen. Daar op het bedrijventerrein is een schrale berm met bijzondere planten die ze samen met haar buurvrouw Lina, die ook natuurgids is, regelmatig bezoekt.

Zo keren we terug in de bewoonde wereld. In het riet van de vijver bij de stoplichten maken spreuwen zich klaar voor de nacht. Tijdens onze wandeling zijn we één andere wandelaar tegengekomen. Een man met een jonge hond aan de lijn. Wat een mooi gebied zo dichtbij huis.

Knotwilgen: stille getuigen van het agrarisch verleden ...

Vogelverhalen van Kees Quaadgras

De Natuurkijker heeft een primeur, want onze oud-redacteur zorgt deze jaargang voor vogelverhalen. Kees Quaadgras schreef maar liefst vijftig vogelverhalen, die hij graag wil bundelen in een boek. In de Natuurkijker krijgen we vast een voorproefje.

Meerkoet en Fuut

Tekst en foto's: Kees Quaadgras

Meerkoet duikt naar de bodem van het meer om daar wat waterplantjes op te pikken. Ploep! Daar schiet hij met zijn bolle lijf weer naar de oppervlakte. Hij kan maar kort onder water blijven. Drie van zijn zes jonkies komen op hem af stuiven. Ze willen eten. Geduldig houdt hij hun het voedsel voor, dat ze snel naar binnen werken. Van opwinding wapperen ze met hun kleine vleugeltjes, die nog zo goed als kaal zijn.

De drie andere jonkies van het gezin worden door hun moeder verzorgd. Meerkoetvrouw vindt dat haar man zich niet met haar opvoeding moet bemoeien. Zij bemoeit zich ook niet met hoe hij het aanpakt. Zo zijn de zorgtaken mooi verdeeld.

Jonge vogels zijn altijd hongerig. Dat moet ook wel, want er zijn veel bouwstoffen nodig om hen te laten groeien, om sterkere spieren te krijgen, en hen van veren te voorzien. De veren zijn gemaakt van keratine, een sterk soort eiwit. Mensen hebben dat ook, in hun haren, hun nagels en in hun vel, het maakt de opperhuid waterdicht.

Daar komt Fuut aanzwemmen, met zijn drie kinderen op zijn rug, lekker warm tussen vaders veren. Moeder Fuut zwemt er achter aan. Op dit moment is het haar taak om visjes voor de kleintjes te vangen. Ze heeft er net weer eentje te pakken. Ze draait hem in haar snavel om zodat de kop van het visje vooruit steekt

Fuut: "De mensen noemden mij vroeger Aarsvoet"

en het visje niet met de vinnen in de keel van het jonkie blijft vastzitten.

Een van de jongen steekt zijn kop zo ver mogelijk naar voren en krijgt het visje van zijn moeder, die ook haar hals flink moet uit steken. Het jong werkt met schokjes het visje naar binnen. Straks krijgt een van de anderen een visje. Moeder is al weer ondergedoken.

"Ik vind die kinderen van jou niet zo mooi", zegt Fuut tegen Meerkoet, "met die rode koppies en die haren boven op hun kop. Het lijken wel punkers." "Pardon?", doet Meerkoet, "toevallig zijn dit de mooiste kinderen die er zijn hoor." "Nou", zegt Fuut, "ik vind die van mij veel mooier. Kijk eens wat een lieve witte kopjes ze hebben, met van die mooie zwarte streepjes. En later krijgen ze net zulke mooie, roodbruine bakkebaarden als ik."

Meerkoet: "Toevallig zijn dit de mooiste kinderen die er zijn, hoor"

"Ijdeltuit", monkelt Meerkoet, die wel weet dat hij zelf maar een eenvoudig zwart verenpak heeft met een witte snavel en voorhoofd. Maar hij vindt het wel chique, een beetje als een smoking. "Ik ben heel tevreden met hoe ik er uit zie, hoor", snibt hij nog naar Fuut. "Je moet wel", grinnikt Fuut die in een pesterige stemming is.

"Weet jij trouwens waarom ik Fuut wordt genoemd? Nou?" Nee, dat weet Meerkoet niet. Het zal hem eigenlijk ook worst zijn. "Omdat", zegt Fuut, "mijn poten helemaal achteraan mijn lijf zitten, vlakbij mijn kont, mijn aars. Daarom noemden de mensen mij vroeger Aarsvoet. Van lieverlee is dat Voet en daarna Fuut geworden. En nog iets: doordat mijn poten zo ver naar achteren zitten en ik mooi slank ben, kan ik veel langer onder water blijven dan jij en ook hele stukken onder water zwemmen."

"Opschepper!", roept Meerkoet, en zijn neus ophalend draait hij zich om en gaat verder met het voeren van zijn jongen.

Verslag IVN-excursie diersporen

door Gerda Schregardus

Datum: 17 maart 2024

Gidsen: Wil, Lina, Johanneke en Gerda

Deelnemers: 30, inclusief enkele gezinnen

In eerste instanties voorspelde het weer niet veel goeds. Gelukkig werd dit steeds beter en tenslotte hebben we het helemaal drooggehouden. We hadden een heel divers gezelschap en we gingen met vier groepen op pad. Op deze diersporen-excursies waren veel leuke diersporen te zien en met hulp van de deelnemers zagen we ook weer nieuwe sporen.

Op het eerste deel van deze excursie werden we vergezeld door de duidelijk herkenbare geluiden van de groene specht. Op het terrein van de Internationale School Voor Wijsbegeerte zijn mooie voorbeelden van diersporen te zien bij de houtstapels en bij liggende boomstammen, waaronder het patroon van de dennenscheerder en prachtkever, en poppenwiegjes van de boktor.

'De dennenscheerder is een schorskever op dennenhout en goed te herkennen aan het patroon: een V van een vogel. Het 'lijf' van de vogel is de paringsplek en de 'vleugels' zijn de uitgevreten gangen van de

Driehoornmestkever, foto: Bas de Reus

De vraatsporen van de dennenscheerder hebben een V-vorm, foto: Gerda Schregardus.

larven. De prachtkever laat een onduidelijk patroon achter op het hout. Prachtkevers paren buiten de boom en leggen eitjes in de bast. De larven vreten het hout op en er blijft een onduidelijk, maar wel herkenbaar patroon achter. De boktor legt eitjes in de boom en de larven maken een zelf een netjes van houtvezels. Dit nestje wordt het poppenwiegje genoemd.' Meer informatie is te vinden op de Diersporengids: www.diersporengids.nl/gaten-en-gangen-in-bomen/

De groep van Lina zag - mede dankzij de hulp van Leendert en Wendy - waarschijnlijk een latrine putje met een verse drol van de das. Gerda zag even verder op de modder waarschijnlijk dassenprenten. Ook de reeënprent was daar duidelijk te zien. "Alle dassen van een familie (clan) verdedigen gezamenlijk het territorium. Ze lopen regelmatig langs de grenzen waardoor er paden ontstaan (wissels). Op regelmatige afstanden zijn er latrines. Dit zijn plekken waar alle leden van een clan hun behoefte doen in zelf gegraven mestputjes. Dit zijn kleine ondiepe putjes van ongeveer 15 centimeter diep die na gebruik niet worden afgedekt. Deze latrines liggen op strategische plekken zoals op de burcht, bij foerageergebieden, bij kenmerken in het landschap zoals bosranden, heggen en houtwallen en natuurlijk bij de grenzen van het territorium. De grenzen van het territorium vinden ze het belangrijkste".

Wil zag met haar groep de rode bosmieren, met veel moeite en kracht, een konijnenkeutel richting hun nest duwen. Bosmieren slepen echt van alles naar hun nest, zij zijn de grootste opruimers van het bos. Ook werd de rups van de grote beer gespot, plus een

Boktorlarven maken een netje van houtvezels: een poppenwiegje, foto: Wil Schonewille

hagedis en een driehoornmestkever. "De driehoornmestkever is juist in de winter en vroege voorjaar te zien en is duidelijk herkenbaar aan de drie hoorns. Mestkevers maken een gaatje in de grond om te overwinteren en eitjes te leggen. De gaatjes met vulkaanzandhoopjes zijn vaak te zien bij konijnenkeutels of andere uitwerpselen. De keutels worden het holletje ingerold en is voedsel voor de larven".

De deelnemers en gidsen vonden het een leuke excursie. Het smaakt naar nog een keer.

Waargenomen diersporen

Patronen van de dennenscheerder, letterzetter, prachtkever, de poppenwiegjes van de boktorlarven, drinkgaatjes van spechten in de berk, ventilatiegaatjes van de berkenspintkever in de berk, reeënkeutels, cocon wespenspin en urnwesp, dassenlatrine, dassenprent, reeënprent, aangevreten dennenappels door specht/eekhoorn/muis, braakbal uil, sigaarzakkendragers, spechtenholen, konijnenhol, ingestort bosmierennest met een beginnend nieuw bosmierennest en hard werkende mieren, bosmierennest met vraatsporen van een groene specht, zonnende bosmieren, muizenholletjes, vossendrol op molsloop, molshopen, gaten van houtwespen, knikkergal met gaatjes sluipwesp, oude reeënslaapplek, konijnschraapjes, wissel (das?), drolletjes regenwormen, verschillende struikjes met vraatsporen van ree, en afgevreten heidestruikjes door konijnen.

Zonnende rode bosmieren, foto: Gerda Schregardus

Hagedis, foto: Bas de Reus

Boswilg en luizenhuisvesting

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

Iemand vroeg aan mij of een boswilg naast bloemknoppen ook bladknoppen heeft. Ja, dat is zo. Bijzonder kenmerk van wilgen is dat ze tweehuizig zijn. Er zijn bomen met mannelijke bloemen en met vrouwelijke bloemen (die pluizen). Ik heb een tak meegenomen naar huis en ik heb bloemknoppen (een katje) doorgesneden, maar ik kon mannelijke en vrouwelijke bloemen nog niet onderscheiden. Bijzonder bij wilgen is dat er soorten zijn waar eerst de bloemen komen (bos- en grauwe wilg) en dat bij andere wilgen de bladeren en bloemen min of meer tegelijk verschijnen (schie- en treurwilg).

Bij de boswilg zijn er in de winter twee soorten knoppen te onderscheiden: grote donkerbruine bloemknoppen en minuscule kleine bladknoppen. De bloemen zitten aan twijgen van vorig jaar en dan vooral aan het einde. Waar vorig jaar een blad zat, blijft in de winter een wondje achter. Daar komt in het jaar daarna een bladknop of bloemknop uit. In de winter zijn de donkerbruine behaarde bloemknoppen al veel groter dan de bladknoppen.

Toen ik een bloemknop afbrak om een doorsnede te maken, zag ik een heel stel zwarte luizen zitten. Die overwinteren blijkbaar achter de zachte harige bloemknoppen. Ze zaten niet achter elke knop en als ze er zaten 1 tot 6 stuks. Wat ook opviel was dat er ook luizen in een recht rijtje zaten, maar veel kleiner.

Een bladluis op de boswilg is circa twee millimeter groot

Ik heb de foto's naar Naturalis gestuurd, maar ik kreeg geen reactie. Ik was recent in Natuurmuseum Brabant in Tilburg en kwam een KNNV-er van Tilburg tegen die al dertig jaar onderzoek doet in natuurgebied Kaaistoep in de gemeente Tilburg. Hij vult ook het museum met veel collega's. Ik heb bijgevoegde foto naar hem gestuurd en hij vertelde dat het een doppluis is. Ik heb op internet gekeken en het klopt bijna zeker. Die dopluizen overwinteren dus ook achter katjes van boswilg, waar het lekker warm is. Leuke vaststelling.

Op internet worden dopluizen vergeleken met schildluizen. Het verschil is dat schildluizen vastzitten op jonge twijgen. Ik had een perzikenboom waar ze ook op zaten en haalde ze met mijn vingers weg om spuiten te vermijden. Nu blijkt dat ik dan alleen het schild van ze weg haal, terwijl de beestjes die ik

Waar vorig jaar een blad zat, blijft in de winter een wondje achter

zag konden lopen. En als dat zo is, dan is het een doppluis. Extra bewijs dat ik bij de boswilg doppluis heb gezien en nu ook weet wat een schildluis is.

Soms zitten de luizen in een rijtje...

IVN-reactie locatiekeuze nieuwe Zwembad Hoogland

door Olav-Jan van Gerwen en Paul Vriesekoop

Op dinsdag 18 juni jl. lag in de gemeenteraad een besluit voor voor de locatie van het nieuwe Zwembad Hoogland. Het voorstel van wethouder was een principebesluit voor een locatie in Park Schothorst, naast korfbalvereniging MIA. Als IVN Amersfoort e.o. hebben wij in een reactie op deze plannen aangegeven ons grote zorgen over dit principebesluit te maken. En wel om de volgende redenen:

Een groene long

Park Schothorst is bijna 50 jaar geleden aangelegd toen Amersfoort als groeistad werd aangewezen. De visie was om geen massieve stad te bouwen met hier en daar een snipper groen, maar om een leefbare stad te creëren met één grote aaneengesloten groenvoorziening, een zogeheten groene long. Centraal in dat gebied ligt Stadspark Schothorst, waar de natuur op 1 staat en dat via een corridor in nauwe verbinding staat met het buitengebied. Mede door deze visie en aanpak is Amersfoort in 2006 gekozen tot Groenste Stad van Nederland en een jaar later tot Groenste Stad van Europa. En in de Omgevingsvisie Amersfoort 2030-2040 is het stadspark een belangrijke drager van de Groen Structuurkaart.

Niet steeds knabbelen aan het groen

In de afgelopen jaren en decennia zijn er regelmatig groene delen van Park Schothorst opgeofferd voor bijvoorbeeld bouw van woningen, de overkapping van de manege, de aanleg van (kunststof) sportvelden en padelbanen. Dergelijke ingrepen zijn volledig in

strijd met de oorspronkelijke plannen voor Stadspark Schothorst en met de uitgangspunten van het groene beleid van de gemeente, nl. “behoud en versterking van groene waarden” en “vergroten van de biodiversiteit (kenmerkende plant- en diersoorten)”. Genoemde ingrepen vormen juist een grote aanslag op het leefmilieu voor planten en (vooral grondgebonden) diersoorten en hun verplaatsingsmogelijkheden.

Onze grote zorg is dat ieder hapje groen dat uit het Park Schothorst wordt genomen, de drempel voor een volgende hap verlaagt. Heel concreet denken we aan de ultieme droom van korfbalvereniging MIA om een sporthal in Park Schothorst te mogen bouwen, evenals een beach volleybalveld en een ruimte voor een fysiotherapie praktijk. Onder het mom van “als er toch al een zwembad is, dan is een besluit om ook een sporthal te bouwen snel genomen”.

Met de komst van een zwembad en andere genoemde activiteiten zal de parkeerdruk in het park toenemen. Ook voor parkeren zal ruimte gereserveerd moeten worden die er nu niet is. En toename van verkeer in het park zal leiden tot meer verstoring. Het uiteindelijke resultaat zal zijn een sterk uitgeholde groenvoorziening door verdergaande verstening en een aanzienlijke verslechtering van de ecologische verbinding met het buitengebied. Beide staan haaks op de oorspronkelijke visie die achter de aanleg van Park Schothorst zit.

Het huidige Zwembad Hoogland

Werk vanuit een integrale visie

Opvallend is dat de gemeente steeds over individuele projecten een besluit neemt, zonder deze in context te beschouwen en andere parallelle of mogelijke projecten in de besluitvorming mee te nemen. Wij pleiten voor een integrale visie op Park Schothorst, waarbij lopende en voorgenomen projecten in hun onderlinge samenhang worden beoordeeld en afgewogen. Dus neem in de besluitvorming over de planvorming rond locatie Zwembad Hoogland, ook de besluitvorming over Schothorsterlaan 88 en het Paardenveld mee. Houd ook rekening met de ‘neven-effecten’ van aanleg van dergelijke voorzieningen: extra verkeersbewegingen (auto en langzaam verkeer), parkeerplaatsen e.d. en de versturende werking van deze samenhangende effecten.

Geheime alternatieve locaties

In het Raadsvoorstel staat dat vijf mogelijke locaties zijn gescoord op onder andere de criteria ‘Kans op meer vergroening’ en ‘Impact op ecologie’. Het is volstrekt niet duidelijk hoe deze criteria zijn gewogen. Hoe verhouden de scores voor Park Schothorst zich tot de vier alternatieve locaties? En wellicht zijn er nog andere locaties? De betreffende bijlage bij het Raadsvoorstel is geheim. Behoorlijk bestuur vraagt om transparante besluitvorming.

Groencompensatiebeleid vergt aanvullend ecologisch onderzoek

Tot slot brengen wij onder uw aandacht dat een locatiekeuze voor het Zwembad Hoogland in Park Schothorst gecompenseerd zal moeten worden conform het onlangs door de raad vastgestelde Groencompensatiebeleid. Het is nog onduidelijk hoe deze compensatie eruit zal komen te zien. Bovendien kan groencompensatie of een groen dak op het zwembad het verlies van leefruimte voor grondgebonden dieren niet vervangen. Daarnaast is het essentieel dat er aanvullend ecologisch onderzoek plaatsvindt, vooral omdat we weten dat er hazen in dit gebied leven en de haas vanaf 1 september a.s. in de provincie Utrecht beschermd is.

De gemeenteraad heeft op 18 juni ingestemd met een motie van GroenLinks (mede namens de fracties van Partij voor de Dieren, PvdA, Beter Amersfoort en SP) om eerst meer onderzoek te doen naar ook de andere 5 mogelijke locatie, om een zorgvuldig besluit te kunnen nemen over de uitein-

Vreemde paardenbloem

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

Twee jaar geleden liep ik met Erik Eliveld door een nieuwbouwwijk in Achterveld. Dat was tijdens een Eindejaarsplantenjacht. Toen zagen we een paardenbloemen met rare bladeren. Normaal heeft een paardenbloem veerdelig blad, maar bij deze plant waren de bladeren bijna gerafeld ...

Ja, wat zien we nu? Zoals elke florist ga je naar Heukels' Flora en dan kom je in wereld van de secties, series en microsoorten. Soms heeft een sectie maar een paar microsoorten, maar er is een met zelfs er meer dan tweehonderd (een schatting volgens Heukels). In de Flora van Heukels wordt verwezen naar de site <https://www.taraxacumnederland.nl/> en dan kom je uit bij de Stichting Herbarium Friscum. En die site begint met de volgende tekst: “Sinds 1981 verrichten wij onderzoek naar de paardenbloemen en hebben veel gegevens verzameld. Ik hoop dat deze, door mij gemaakte, website zijn nut zal bewijzen voor verder onderzoek naar de paardenbloemen in Nederland. Deze website is vooral gericht op het determi-

Bladeren van een gewone paardenbloem

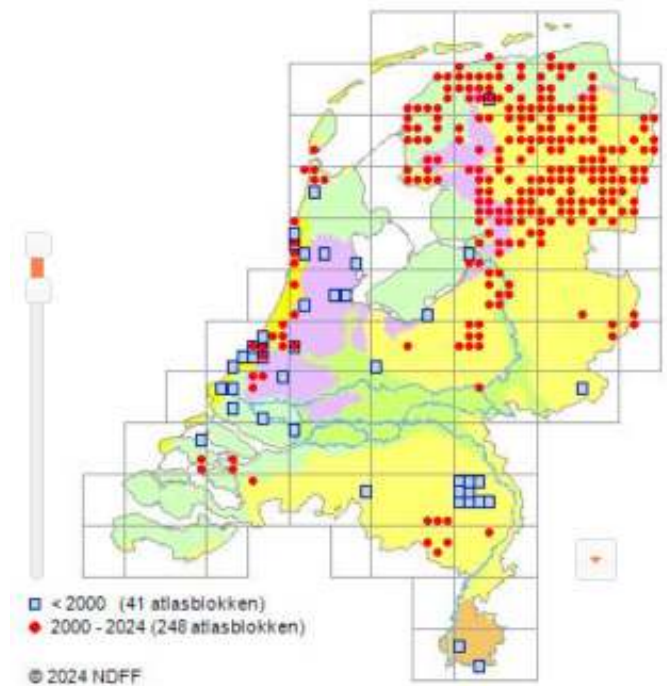
Gerafelde bladeren van een vreemde paardenbloem

neren van de Nederlandse paardenbloemsoorten. Karst Meijer”

Dus naar Karst Meijer. Het toeval wil dat deze meneer recent op TV Utrecht was te zien en rondliep in de Eempolder met verslaggever Eddy Zoëy van TV Utrecht. Die meneer is bekend om zijn TV-programma ‘Natuurlijk Zoey’ op TV Utrecht. Ik heb Karst Meijer gevraagd of ik plantmateriaal mocht sturen, met de vraag welke paardenbloem we hadden gezien. Twee jaar lang geen reactie. Totdat ik zag dat hij een boek over paardenbloemen gaat uitgeven. Nu maar gelijk naar (zijn) genoemde stichting gemaïld en binnen een dag antwoord: *Taraxacum dilaceratum*, Sectie *Taraxacum*, zeer algemeen in Nederland.

Toen naar de verspreidingsatlas, maar hij is helemaal niet algemeen. Zie kaartje. Volgens meneer Meijer zien floristen hem over het hoofd. Het onderkennen van die soort is ook wel heel erg moeilijk. Nu woont meneer Meijer in Friesland en dus is zo’n kaartje wel te verklaren...

Taraxacum dilaceratum M.P.Christ.

Volgens het verspreidingskaartje is *Taraxacum dilaceratum* helemaal niet algemeen

Op de site www.taraxacumnederland.nl vinden we geen Nederlandse naam en dat geldt voor alle soorten op een paar na. Na enig zoeken op internet vind ik ‘gescheurde paardenbloem’ en ‘getande paardenbloem’. Dat zijn toepasselijke namen, maar niet erkend, denk ik.

We gaan de vondst na deze ontdekkingsreis gauw op waarneming.nl zetten.

Werkgroep in beeld

IVN en KNNV hebben diverse werkgroepen. In deze rubriek zetten we de schijnwerper op een van de werkgroepen van het IVN of de KNNV.

Werkgroep paddenstoelen KNNV

De werkgroep paddenstoelen van de KNNV bestaat nu een aantal jaren. Op dit moment bestaat de werkgroep uit dertien leden. Een aantal is actief bij het determineren en onderzoeken; anderen genieten van de mooie foto's die langskomen.

De kostgangersboleet parasiteert op de aardappelbovist. Foto: Ruud van Veenschoten

De voornaamste activiteit is de deelname aan de natuurinventarisaties van de KNNV, die elk jaar in een ander gebied plaatsvinden. Daarnaast hebben enkele leden een bijdrage geleverd aan de minicursus Paddenstoelen en aan de IVN gidsenopleidingen in Amersfoort en in het Gooi. Sinds een aantal jaren wordt er dieper ingegaan op de wereld van de Myxomyceten ofwel slijmzwammen.

Het zilveren schijnpluimpje is een slijmzwam, met vruchtlichamen die aanvankelijk melkweit zijn. Foto: Ruud van Veenschoten

De mycologie blijft een boeiende wereld en er zal de komende jaren nog veel worden ontdekt. We doen vaak heel bijzondere ontdekkingen, zoals de kostgangerboleet en het zilveren schijnpluimpje. Laat weten als je een keer mee op pad wilt.

Leendert Smit, coördinator Paddenstoelen werkgroep KNNV. Email: leendert.jr@12move.nl

Van het KNNV-bestuur

Er is bestuurlijk veel veranderd bij de KNNV Amersfoort e.o.. De landelijke naam is veranderd van Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging in Koninklijke Nederlandse Natuur Vereniging. Het blijft dus KNNV. Wel wordt de huisstijl wat aangepast.

Er zijn tijdens de tweede Algemene Leden Vergadering (ALV) op 22 april 2024 nieuwe statuten vastgesteld. Nieuwe dingen zijn: de introductie van jongere leden (leden tot 30 jaar oud) en dat besluitvorming ook digitaal kan. In de doelstelling van de afdeling staat nu dat we natuur beschermen. In rechtszaken is dat soms van belang, want als dat er niet in staat, dan wordt je bezwaar misschien niet ontvankelijk verklaard.

Het bestuur heeft een nieuwe samenstelling gekregen:

Arie van den Bremer, waarnemend voorzitter;
Tristan van Dijken, secretaris;
Casper Bottemanne, 1e Penningmeester;
Huibert Barendregt, 2e penningmeester;
Marianne Marseille, webmaster;
Wim Hartingsveldt, bestuurslid.

Het spreekt voor zich dat de twee 80-plussers in het bestuur hier heel blij mee zijn, want de continuïteit van de vereniging is nu goed gewaarborgd. Vermeldingswaard is dat een van onze leden, Paulus Kusters, in het landelijk bestuur zit. Hij heeft ons bij alle onderwerpen goed geholpen, waarvoor nog een keer dank.

Arie van den Bremer

Van het IVN-bestuur

In de ALV van 16 april jl. is Paul Vriesekoop benoemd als voorzitter van IVN Amersfoort e.o. Peter Koblens is gestopt als algemeen bestuurslid. Het IVN-bestuur heeft daarmee nu twee vacatures voor algemene bestuursleden. Heb je belangstelling, mail naar: info@ivnamersfoort.nl

Het IVN

Het IVN, Instituut voor natuur- en milieu-educatie en duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer (kennis over) natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 170 plaatselijke afdelingen en een aantal regionale consulentenschappen. Meer dan 25.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.

Minimum bedragen contributie: actief lid € 25,-, huisgenootlid € 5,-, donateur € 10,- en jeugdlid gratis.

Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Mens en natuur. Plus driemaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, onder de naam Vooruitkijker.

Voorzitter: Paul Vriesekoop,
email: voorzitter@ivnamersfoort.nl
Website: www.ivnamersfoort.nl

beleef de natuur!

De KNNV

De KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, is een vereniging voor veldbiologie en houdt zich actief bezig met natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming. Onder de leden zijn zowel vakmensen als liefhebbers die meer willen weten. De KNNV verzorgt excursies en lezingen, kampen en reizen, en inventariseert natuurgebieden. Leden ontvangen het landelijke verenigingsblad Natura dat viermaal per jaar verschijnt, met informatieve artikelen over natuur, natuurbescherming, boekbesprekingen en nieuws uit de vereniging. KNNV-leden krijgen korting op boeken uit de eigen KNNV uitgeverij.

Het lidmaatschap van de vereniging kost 28 euro per jaar voor leden, en 14 euro voor huisgenootleden. Donateurs betalen minimaal 10 euro per jaar. IBAN KNNV Amersfoort is NL40 TRIO 0788 9141 89.

Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Natura, plus driemaal per jaar de digitale Natuurkijker.

Voorzitter (a.i.): Arie van den Bremer,
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl
Website: www.knnv.nl/amersfoort

INDIEN ONBESTELBAAR:

IVN-AFDELING AMERSFOORT

POSTBUS 1012, NIJVERHEIDSWEG NOORD 24
3812 PM AMERSFOORT

Groene Agenda

14 juli - 25 augustus	Zomerexpositie 'Kijk door de ogen van een dier!'
25 juli	Zomeravondwandeling in het Monnikenbos
26 juli	Zomerexcursie Klein Zwitserland en Stichtse Rotonde
18 augustus	Natuurexcursie - Langs oude paden en nieuwe wegen
5/7 september	Natuuracademie Minicursus gallen
15 september	Natuurexcursie Natuur in de wijk Bieshaar (Hoogland)
17 september	Natuurlezing 'Bodembiologie beter in beeld'
28 september	IVN-ontmoetingsdag provincie Utrecht
10/12 oktober	Natuuracademie Minicursus paddenstoelen

Nadere informatie:

hetgroenehuisamersfoort.nl/agenda
ivn.nl/afdeling/amersfoort/natuuractiviteiten
amersfoort.knnv.nl/agenda/

We juichen het toe als artikelen uit deze uitgave worden overgenomen in andere publicaties, maar wel met bronvermelding: "Uit IVN/KNNV-Amersfoort Natuurkijker Zomer 2024"